

LES FUNCIONS DEL MESTRE¹

Bertrand Russell

L'ensenyament, més encara que les altres professions, en els darrers cent anys s'ha transformat, d'una professió reduïda i altament especialitzada que s'adreçava a una minoria de la població, en una àmplia i important branca dels serveis públics. La professió té una tradició llarga i honorable, que s'estén de l'alba de la història als temps recents, però qualsevol mestre que es permeti de sentir-se inspirat pels ideals dels seus predecessors corre el perill que hom li faci present que la seva funció no és la d'ensenyar el que ell pensa, sinó la d'inculcar les creences i els prejudicis que els seus patrons consideraran útils. En l'antiguitat hom esperava del mestre que fos un home d'excepcionals coneixences o saviesa, les paraules del qual els homes farien bé d'escoltar. Llavors els mestres no constituïen una professió organitzada, i cap control no era exercit sobre el que ells ensenyaven. És veritat que sovint eren castigats després per llurs doctrines subversives. Sòcrates fou condemnat a mort i diuen que Plató fou empresonat, però aquests incidents no interferien l'expansió de llurs doctrines. Tot home que tingui la vocació genuïna de mestre preferirà sobreviure en els llibres més que en la carn. El sentiment de la independència intel·lectual és essencial per a omplir amb propietat les funcions del mestre, que la seva tasca és d'infondre tot el que pugui de coneixences i de racionabilitat en el procés de formació de l'opinió pública. En l'antiguitat duia a terme aquesta funció amb tota llibertat llevat d'ocasionals intervencions, espasmòdiques i ineficaces, de tirans o multituds. A l'Edat mitjana l'ensenyament esdevingué la prerrogativa exclusiva de l'Església, amb el resultat que hi hagué poc progrés, tant intel·lectual com social. Amb el Renaixement, el respecte general per la cultura retornà al mestre una proporció molt important de llibertat. És cert que la Inquisició obligà Galileu a retractar-se i portà Giordano Bruno a la foguera, però tant l'un com l'altre havien fet la pròpia obra abans d'ésser castigats. Les institucions universitàries romangueren llarg temps en mans dels dogmàtics, amb el resultat que la major part de l'obra intel·lectual valuosa fou elaborada per homes independents. A

¹ Extret de RUSSELL, B. *Assaigs impopulars*. Edicions 62. Llibres a mà. Barcelona, 1965.

Anglaterra, especialment, fins gairebé l'acabament del segle dinovè, amb prou feines cap científic de primera categoria, llevat de Newton, estigué relacionat amb les universitats. Però tal com era el sistema social, això s'interferia molt poc amb llurs activitats.

En el nostre món altament organitzat ens enfrontem amb un problema nou. Quelcòrn anomenat educació és fornit a tothom, normalment per l'Estat, i a vegades per l'Església. El mestre ha esdevingut per tant, en la immensa majoria dels casos, un funcionari públic obligat a executar les ordres d'homes que no tenen la seva cultura, que no tenen cap experiència de tractar amb els joves, i que tenen com a única actitud envers l'educació la del propagandista. No és gaire fàcil de veure com, en aquestes circumstàncies, els mestres poden dur a terme les funcions per a les quals estan preparats.

L'educació estatal és evidentment necessària, però també evidentment comporta determinats perills contra els quals hauríem de protegir-nos. Els mals que n'hem de témer els vam poder veure amb tota llur magnitud a l'Alemanya nazi. Allà on aquests mals dominin ningú no podrà ensenyar si no subscriu un credo dogmàtic que poques persones d'intel·ligència lliure estan disposades a acceptar amb sinceritat. No solament caldrà que subscrigui un credo, ans caldrà que dissimuli abominacions i s'abstingui amb tota cura de dir el que pensa sobre els esdeveniments. Mentre ensenyarà l'alfabet i la taula de multiplicar, els dogmes oficials no deformaran necessàriament la seva instrucció; però fins i tot quan ensenya aquests elements hom espera d'ell, en els països totalitaris, no que empri els mètodes que cregui més escaients per a assolir el resultat escolar, sinó que infongui el temor, la submissió i l'obediència cega, tot exigint una subordinació inqüestionada a la seva autoritat. Tan aviat com passarà dels elements més senzills, està obligat a prendre el punt de vista oficial en totes les qüestions controvertides. El resultat és que, a l'Alemanya nazi, els joves esdevingueren uns fanàtics, ignorant el món exterior a llur propi país, totalment desacostumats de la discussió lliure, i incapaços de comprendre que llurs opinions podien ésser posades en dubte de bona fe. Aquest estat de coses, tot i essent dolent, podria ésser menys desastrós si els dogmes inculcats fossin universals i internacionals, com en el catolicisme medieval; la concepció mateixa d'una cultura internacional, però, és negada

pels dogmàtics moderns, els quals predicaven un credo a Alemanya, un altre a Itàlia, i un altre encara al Japó. A cadascun d'aquests països el que més s'accentuava en l'ensenyament dels joves era un nacionalisme fanàtic, amb el resultat que els homes d'un país no tenen una base comuna d'entesa amb els homes de l'altre, i que no existeix la concepció d'una civilització comuna que s'interposi en el camí de la ferocitat guerrera.

La decadència de l'internacionalisme cultural ha avançat a un ritme continuadament creixent d'ençà de la primera guerra mundial. Quan jo vaig ésser a Leningrad el 1920, vaig trobar un professor de matemàtica pura, que estava familiaritzat amb Londres, París i altres capitals, perquè havia estat membre de diferents congressos internacionals. Avui, a les persones instruïdes de Rússia rarament els són permeses aquestes excursions, per por que no estableixin comparances favorables per al propi país. En uns altres països, el nacionalisme en la instrucció és menys extremat, però arreu és més poderós que no era. A Anglaterra existeix una tendència (i també, em penso, als Estats Units) a prescindir dels francesos i dels alemanys en l'ensenyament del francès o de l'alemany. El costum de prendre en consideració la nacionalitat d'una persona abans que la seva competència, en oferir-li un lloc, és perjudicial per a l'educació i una ofensa a l'ideal de cultura internacional, que fou l'heretatge de l'Imperi Romà i de l'Església catòlica, però que ara comença a ésser submergit sota una nova invasió bàrbara, procedent de dintre més que de fora.

Als països democràtics aquests mals encara no han assolit unes proporcions tan greus, però ens cal admetre que hi ha el perill d'un desenvolupament semblant en l'educació, i que aquest perill només podrà ésser evitat si tots els qui creuen en la llibertat de pensament estan amatents a protegir els mestres de la servitud intel·lectual. Potser el primer requisit és una concepció clara de les funcions que hem d'esperar que els mestres accomplixin dins una comunitat. Estic d'acord amb els governs a creure que el fet d'impartir una informació definida i no subjecta a controvèrsia és una, si més no, de les funcions del mestre. Això és, sens dubte, la base damunt la qual cal bastir les altres funcions, i aquesta, en una civilització tècnica com és la nostra, té una utilitat considerable. En una comunitat moderna han d'existir un nombre suficient d'homes que posseeixin l'habilitat tècnica que cal per a mantenir l'aparell mecànic sobre el qual

descansa el nostre confort físic. Més encara, és convenient que un ampli percentatge de la població sàpiga de llegir i d'escriure. Per aquestes raons tots nosaltres som a favor de l'ensenyament universal obligatori. Però els governs s'han adonat que és fàcil, alhora que es dóna instrucció, d'infondre creences en les matèries controvertides i crear hàbits de pensament que puguin convenir als qui exerceixen l'autoritat. La defensa de l'Estat en tots els països civilitzats està tant a les mans dels mestres com a les de les forces armades. Fora dels països totalitaris, la defensa de l'Estat és desitjable, i el sol fet que l'educació sigui usada amb aquest propòsit no és en ell mateix un motiu de crítica. La crítica apareixerà només si l'Estat és defensat per mitjà de l'obscurantisme i la crida a la passió irracional.

Aquests mètodes són completament innecessaris en el cas de qualsevol Estat que s'ho valgui de defensar. No obstant això, existeix una tendència natural a llur adopció per part d'aquells qui no tenen una coneixença de primera mà de l'educació. Hi ha la idea molt estesa que les nacions es fan fortes gràcies a la uniformitat de l'opinió i a la supressió de la llibertat. Hom sent dir una vegada i una altra que la democràcia afebleix un país en guerra, a despit del fet que en totes les guerres importants del 1700 ençà la victòria ha anat al bàndol més democràtic. Les nacions han estat portades a la ruïna molt més sovint per la insistència en una estreta uniformitat doctrinal que no pas per la lliure discussió i la tolerància de les opinions divergents. Arreu del món els dogmàtics creuen que baldament ells coneguin la veritat, tots els altres cauran en l'error si els és permès d'escoltar ambdues parts. Aquesta és una posició que condueix a l'una o l'altra de les següents dissorts: o bé un grup de dogmàtics conquereix el món i prohibeix totes les idees noves, o bé, encara pitjor, grups rivals de dogmàtics conquereixen diferents regions i prediquen l'evangeli de l'odi els uns contra els altres. El primer d'aquests mals existí a la Edat mitjana, el segon, durant les guerres de religió, i de nou en els nostres dies. El primer fa la civilització estàtica, el segon tendeix a destruir-la completament. Contra tots dos, el mestre hauria d'ésser la principal salvaguarda.

És evident que l'esperit organitzat de partit és un dels perills més grossos del nostre temps. En forma de nacionalisme condueix a les guerres entre nacions. Hauria d'ésser la tasca dels mestres de mantenir-se fora de la lluita dels partits i d'esforçar-se a infondre als joves l'hàbit de la investigació imparcial, que els portés a jutjar els

problemes per ells mateixos i guardar-se d'acceptar les afirmacions *ex parte* en llur valor nominal. Hom no hauria de concebre que els mestres poguessin afalagar cap mena de prejudicis, tant si eren de la massa com dels governants. L'ur virtut professional hauria de consistir en l'aptitud de fer justícia a totes les parts, i en la capacitat d'elevant-se per damunt les controvèrsies fins a una regió de desapassionada recerca científica. Si existeixen persones per a les quals són enutjosos els resultats de les pròpies investigacions, els mestres haurien d'estar protegits contra l'ur ressentiment, si doncs ells mateixos no s'havien lliurat a una propaganda deshonestament tot disseminant contraveritats demostrades.

La funció del mestre, tanmateix, no és solament de mitigar l'ardor de les controvèrsies. Té tasques més positives a fer, i no pot ésser un gran mestre si no està inspirat pel desig de dur a terme aquestes tasques. Els mestres són més que qualsevol altre estament, els guardians de la civilització. Haurien d'ésser profundament conscients del que és la civilització, i desitjosos d'impartir una actitud civilitzada als deixebles. Això ens porta a la qüestió: que constitueix una comunitat civilitzada?

Aquesta pregunta podria ésser resposta de manera vulgar, destacant només les proves materials. Un país és civilitzat si té molta maquinària, molts automòbils, moltes cambres de bany i mitjans de locomoció ràpida. En la meua opinió la major part dels homes moderns donen excessiva importància a aquestes coses. La civilització, en un sentit més seriós, és una manera de pensar, i no uns afegits materials a l'aspecte físic de la vida. En part, és qüestió de coneixements, en part, d'emocions. En el que fa referència al coneixement, l'home ha d'adonar-se de la insignificança pròpia i de tot el que l'envolta en relació amb l'univers dins el temps i dins l'espai. Ha de considerar el seu país no *solament* com a la pàtria, sinó com un d'entre els països del món, i tots amb el mateix dret a viure, a pensar i a sentir. Haurà de considerar la seva època en relació amb el passat i el futur, i adonar-se que les discussions actuals semblaran tan estranyes a les futures com ara ens ho semblen les del passat. Prenent encara una visió més àmplia, haurà d'ésser conscient de la vastitud de les èpoques geològiques i els abismes astronòmics; però caldrà que, de tot això, en prengui consciència no com d'un pes que esclafa l'esperit humà, sinó com d'un vast panorama que eixampla el pensament del qui el contempla. Pel costat de les emocions, si un home ha d'ésser

veritablement civilitzat és necessària una ampliació semblant a partir del purament personal. Els homes van de la naixença a la mort, algunes vegades feliços, unes altres infeliços; algunes vegades generosos, unes altres cobdiciosos i mesquins; algunes vegades heroics, unes altres covards i servils. Per a l'home que contempla el transcurs de la vida com un conjunt, determinats fets sobresortiran com a dignes d'admiració. Alguns homes han estat inspirats per l'amor a la humanitat; uns altres, per mitjà d'una intel·ligència superior, ens han ajudat a comprendre el món en el qual vivim; uns altres, encara, han creat bellesa gràcies a una excepcional sensibilitat. Aquests homes han produït quelcom de positiu, suficient a compensar una llarga història de crueltat, opressió i superstició. Aquests han donat el que estava en llurs mans a fi de fer de la vida humana quelcom de millor que la fugissera turbulència dels salvatges. L'home civilitzat, allà on no pugui admirar, preferirà entendre més que no pas reprovar. Intentarà descobrir i desarrelar les causes impersonals del mal abans d'odiar els homes que hi són engrapats. Tot això hauria d'ésser dins la ment i dins el cor del mestre, i si hi és, ell ho expressarà en el seu ensenyament als joves que estan al seu càrrec.

Ningú no pot ésser un bon mestre si no sent una càlida afecció envers els deixebles i un desig autèntic de transmetre'ls el que ell mateix troba valuós. No és pas aquesta, l'actitud del propagandista. Per al propagandista els alumnes són soldats potencials d'un exèrcit. Estan destinats a servir uns propòsits que estan fora de llurs vides, no en el sentit d'un propòsit generós que les transcendeixi, sinó en el sentit de servir un privilegi injust o un poder despòtic. El propagandista no desitja que l'alumne examini el món i escolleixi lliurement un objectiu que li sembli valuós. Desitja, com un jardiner, que el seu creixement sigui dirigit i deformat a fi d'adaptar-se al seu objectiu. I, tot frustrant la seva creixença natural, és capaç de destruir en ell tot vigor generós, reemplaçant-lo per l'enveja, l'afany destructiu i la crueltat. A l'home no li cal ésser cruel; al contrari, estic convençut que la major part de la crueltat prové de deformacions en els primers anys, sobretot de deformacions d'allò que era bo.

Les passions repressives i persecutòries són molt corrents, com ho prova àmpliament l'actual estat del món. Però no són una part inevitable de la natura humana. Al contrari, són, crec, el resultat d'alguna forma d'infelicitat. Hauria d'ésser una de les funcions del mestre d'obrir davant els alumnes perspectives que els mostressin la possibilitat

d'activitats alhora plaents i útils, donant sortida d'aquesta manera a llurs impulsos positius i evitant el desenvolupament del desig de privar els altres de les joies que a ells els han mancat. Moltes persones condemnen la felicitat com a objectiu, tant per a ells mateixos com per als altres, però hom pot sospitar que apliquen el "són verds". Una cosa és posposar la felicitat personal a una finalitat de caràcter públic, i una altra cosa és considerar la felicitat general com a cosa sense importància. Tanmateix, això s'escau sovint en nom d'un suposat heroisme. En aquells qui prenen aquesta actitud generalment existeix una certa vena de crueltat basada probablement en una enveja inconscient, i la font de l'enveja es trobaria gairebé sempre en la infantesa o en la joventut. Caldria que fos l'objectiu dels educadors formar adults lliures d'aquestes dissorts psicològiques, i no gens ansiosos de privar els altres de la felicitat perquè ells n'han estat privats.

Tal como estan avui dia les coses, molts de mestres no poden fer tot allò de què són capaços. Hi ha nombrosos motius, alguns més o menys accidentals, i uns altres molt profundament arrelats. Per començar amb els primers, la majoria dels mestres estan sobrecarregats de feina i es veuen obligats a preparar els alumnes per als exàmens en comptes de donar-los una formació mental alliberadora. Les persones que no estan acostumades a ensenyar —i això inclou pràcticament totes les autoritats educatives— no tenen ni idea del malbaratament d'intel·ligència que això representa. Ningú no espera que els sacerdots prediquin sermons durant diverses hores cada dia, però un esforç anàleg és exigint als mestres. El resultat és que molts d'ells esdevenen inquiets i nerviosos, perden el contacte amb els treballs recents sobre la matèria que ensenyen, i són incapaços d'inspirar a llurs estudiants el sentiment de plaer intel·lectual que s'obté amb la comprensió i la coneixença d'una cosa nova.

Tanmateix, aquesta no és ni de lluny la qüestió més greu. En la majoria dels països certes opinions són considerades correctes i algunes altres són considerades perilloses. Hom espera dels mestres, les opinions dels quals no siguin les correctes, que guardin silenci. Si aquests mencionen llurs opinions, és propaganda; en canvi, l'expressió de les opinions correctes constitueix simplement la instrucció. El resultat és que els joves inquiets es veuen obligats molt sovint a sortir de les classes per a descobrir el que pensen les més vigoroses mentalitats de llur època. A Nord-amèrica existeix una

assignatura anomenada educació cívica, en la qual, potser més que en cap altra està previst que l'ensenyament sigui totalment desorientador. Els joves aprenen una mena de relació de com els afers públics haurien d'ésser conduïts, i se'ls protegeix acuradament de tota coneixença de com són conduïts en realitat. Quan creixen i descobreixen la veritat, en resulta massa sovint un cinisme complet en el qual s'han perdut tots els ideals ; mentre que si se'ls hagués ensenyat la veritat amb precaucions i comentaris adequats en la primera edat haurien pogut esdevenir homes capaços de combatre els mals que, tal com és ara, accepten tot arronssant-se d'espatlles.

La idea que la falsedat és constructiva és una de les temptacions que sotgen els qui elaboren els plans educatius. Considero que ningú no pot ésser un bon mestre si no ha pres la ferma resolució de mai no amagar la veritat en el curs de l'ensenyament, perquè la consideri "poc edificant". La mena de virtut que pot aconseguir-se mitjançant una ignorància protegida és fràgil i falla en el primer contacte amb la realitat. En aquest món hi ha molts d'homes que mereixen admiració, i és bo que els joves aprenguin i coneguin els fets pels quals aquests homes són admirables. Però no és bo d'ensenyar-los a admirar brètols tot amagant llurs malifetes. Diuen que conèixer les coses tal com són conduiria al cinisme, i això és veritat si la coneixença és sobtada, amb un xoc de sorpresa i horror. Si la coneixença del mal és gradual, però, degudament barrejada amb la coneixença del bé, i en el curs d'un estudi científic inspirat pel desig d'obtenir la veritat, no produirà pas aquell efecte. En tot cas, dir mentides als joves, que no tenen mitjans de verificar el que hom els diu, és moralment indefensable.

Allò que, per damunt tot, el mestre hauria d'esforçar-se a inspirar als alumnes, si hom vol que la democràcia sobrevisqui, és la tolerància que neix de l'esforç de comprendre els qui són diferents de nosaltres. Potser és un instint natural en l'home de contemplar amb horror i disgust totes les formes i costums diferents d'aquells als quals està habituat. Les formigues i els salvatges maten els forasters. I aquells qui no han viatjat mai, ja sigui físicament o mentalment, troben dificultat a tolerar les maneres extravagants i les creences exòtiques de les altres nacions i de les altres èpoques, de les altres sectes i dels altres partits polítics. Aquesta forma de la ignorància intolerant és l'antítesi de l'actitud civilitzada, i és un dels perills més greus a què està exposat el nostre món superpoblat. El sistema educatiu hauria d'ésser destinat a corregir-lo, però

es fa molt poc en aquesta direcció, ara com ara. A tots els països, el sentiment nacionalista és encoratjat, i els nens de les escoles aprenen, cosa que estan molt ben disposats a creure, que els habitants dels altres països són inferiors moralment i intel·lectualment als del país en el qual els infants tenen la sort de residir. La histèria col·lectiva, la més boja i cruel de totes les emocions humanes, és fomentada en comptes d'ésser descoratjada, i hom anima els joves a creure allò que senten dir sovint en comptes d'allò que té un fonament racional. Tot això no ho hem pas de blasmar als mestres. No són lliures d'ensenyar com ells voldrien. Són ells els qui coneixen més íntimament les necessitats de la joventut. Són ells els qui, a través del contacte diari, han arribat a preocupar-se'n. Però no són ells els qui decideixen el que cal ensenyar o quins mètodes d'instrucció han d'ésser emprats. Caldria que el magisteri disposés de molta més llibertat que no té avui. Caldria que tingués més avinenteses de decisió, més independència de buròcrates i fanàtics. Avui ningú no consentiria que els metges fossin subjectes al control d'autoritats no mèdiques concernint la manera com han de tractar llurs pacients, fora, naturalment del cas en què s'apartin criminalment de l'objecte de la medicina, que és guarir el pacient. El mestre és una mena de metge l'objecte del qual és guarir el pacient de l'infantilisme, però al qual no li és permès de decidir per ell mateix, sobre la base de l'experiència, quins mètodes són més apropiat a aquest fi. Unes poques grans universitats històriques, pel pes de llur prestigi han assolit una autodeterminació virtual, però la immensa majoria de les institucions educatives estan torbades i controlades per homes que desconeixen la feina en la qual s'interfereixen. L'única manera d'evitar el totalitarisme en el nostre món altament organitzat és assegurar un cert grau d'independència als estaments que realitzen una feina d'utilitat pública, i entre aquests estaments els mestres mereixen un lloc d'avantguarda.

El mestre, com l'artista, el filòsof i l'escriptor, només pot realitzar la seva obra adequadament si se sent mogut per un impuls creador interior, i no dominat i travat per una autoritat externa. En el món modern és molt difícil de trobar un lloc per a l'individu. Pot subsistir al cim com a dictador en un estat totalitari o com un magnat de la plutocràcia en un país de grans empreses industrials, però en el regne del pensament com més va més difícil esdevé de preservar la independència de les grans forces organitzades que controlen la vida d'homes i dones. Si no volem que el món perdi el

profit que pot treure dels seus millors pensadors, caldrà trobar un sistema que els doni amplitud i llibertat a desgrat de l'organització. Això enclou una limitació deliberada per part dels qui tenen el poder, i la comprensió del fet que hi ha homes als quals els ha d'ésser donada carta blanca. Els papes del Renaixement ho veien així pel que concernia els artistes d'aquell temps, però els poderosos d'avui dia semblen trobar més dificultat a respectar els genis excepcionals. La turbulència de la nostra època és hostil a la flor delicada de la cultura. L'home del carrer és ple de temors i, per tant, no gens disposat a tolerar llibertats de les quals no sent la necessitat. Potser ens caldrà esperar temps més tranquils abans que les exigències de la civilització arribin a vèncer de nou les exigències de l'esperit de partit. Mentrestant, és important que almenys algú es pugui adonar de les limitacions del que es pot fer, només amb organització. Tot sistema hauria de permetre escapatòries i excepcions, perquè, si no, acabarà per ofegar tot el que hi ha de millor dins l'home.